

MOTIVÁCIA ŠTUDENTOV UNIVERZITY PAVLA JOZEFA ŠAFÁRIKA V KOŠICIACH K VYKONÁVANIU UČITEĽSKÉHO POVOLANIA

MOTIVATION STUTENTS OF PAVOL JOZEF SAFARIK UNIVERSITY OF KOSICE TO THE IMPLEMENTATION OF TEACHING PROFESSION

Nataša Kocová

Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, Filozofická fakulta, Katedra pedagogiky

Abstract:

The work deals with the motivation for the teaching profession. The introduction confronts opinions and research results of domestic and foreign experts. Provides an overview of the most significant motivation factors that affect the young people's view of the teaching profession. The second section offers the results of research that was conducted by students final year of teacher education of academic subjects Pavol Jozef Safarik University in Kosice. Research has been focused on finding the real interest of students to apply after completion of studies teaching profession. Simultaneously it was examined which factors the most influenced by their interest.

Key words:

Motivation, teaching profession, interest in the implementation of teaching profession.

Úvod

Motivácia k povolaniu učiteľa je významným faktorom pri vzniku učiteľskej profesionality. Rôzne udalosti alebo pôsobenie rozličných osobností zohrali v individuálnej histórii jedinca významnú úlohu, až takú, že sa v podobe zvnútorneného motívu podieľali na voľbe učiteľskej profesie. Rôzne skúsenosti, ktoré žiaci získavajú počas svojho štúdia, ich ovplyvňujú tak v pozitívnom, ako aj v negatívnom smere. Motivácia k tomuto povolaniu vo vysokej miere ovplyvňuje, akým učiteľom človek bude, čo zas ovplyvní postoj deti a mladých ľudí k učeniu, k práci, v správaní a prežívaní i vo vzťahu k iným ľuďom. Je veľmi dôležité vyvolať správnu motiváciu k vykonávaniu tohto veľmi dôležitého i náročného povolania, preto sme sa rozhodli zrealizovať prieskum medzi študentmi učiteľstva akademických predmetov Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, prostredníctvom ktorého sme zisťovali, ktoré činitele ich motivujú k vykonávaniu učiteľskej profesie a ktoré ich, naopak, od toho odrádzajú.

Motivácia pri voľbe učiteľskej profesie

„Učiteľská profesia je povoláním, ale zároveň aj poslaním“ (Orosová, Šmajdová Búšová, 2012, s. 14) V súčasnosti sú mladí ľudia motivovaní k učiteľskému povolaniu z viacerých dôvodov. Napríklad v zahraničí sú známe výsledky výskumov, ktoré boli realizované na rôznych univerzitách v Georgii v Severnej Karolíne (Schutz, Crowder, White, 2001), kde bol identifikovaný výskyt motívov k voľbe povolania v takomto poradí:

- altruistické motívy (20 %)

- skúsenosti z minulosti (19 %)
- bývalí učelia (18 %)
- osobnostné charakteristiky (13 %)
- rodičia a rodinní príslušníci (10 %)
- láska k deťom (7 %)
- rovesníci (6 %)
- záujem o predmet (4 %)
- rodičovstvo (3 %).

Z výskumov na Slovensku (Kasáčová, 1998), ktoré boli uskutočnené u 294 študentov učiteľstva pre 1. stupeň ZŠ, boli zaznamenané nasledujúce výsledky:

- túžba stať sa učiteľom od detstva (44, 6 %)
- vplyv učiteľa – rodiča (15, 4 %)
- stredoškolské štúdium (10 %)
- vzor a vplyv konkrétneho učiteľa (8, 5 %)
- iné motívy k štúdiu učiteľstva (pôvodne chceli študovať niečo iné, chcú pracovať s deťmi, zostať celý život v škole, nespokojnosť so súčasným stavom, a pod.) (18, 5 %).

Schutz, Crowder, White (2001) motívy k voľbe učiteľskej profesie rozdelili na štyri hlavné skupiny motívov:

1. vplyv rodiny
2. vplyv učiteľov, s ktorými sa stretli počas vzdelávania
3. vplyv rovesníkov
4. skúsenosti z vyučovania v škole, vrátane skúseností počas štúdia učiteľstva.

Voľba profesie môže byť založená aj na iných motívoch, a tým môže byť napr. voľba ľahšej cesty ako získať vysokoškolský titul, výhody učiteľskej profesie (prázdniny, kratší pracovný čas), absencia predstáv o iných povolaniach. Týmto javom sa venovala aj Schnitzerová (1994), ktorá vo svojich výskumoch zistila, že je vysoký podiel študentov učiteľstva, ktorí počas štúdia vyjadrovali vôľu učiť len v prípade, že nenájdu „lepšiu“ prácu, čo nie je veľmi vhodným dôvodom, prečo sa stať učiteľom. Ako uvádza Orosová a Šmajdová Búšová (2011), učiteľ by mal žiakov vychovávať s vnútorným presvedčením a mal by mať predpoklady na to, aby rozvíjal ich schopnosti, zručnosti, aby si získal ich lásku a úctu a zároveň ovplyvňoval povahu a kvalitu ich vzájomných vzťahov.

Počas tohto procesu vstupujú významné činitele pre rozhodnutie stať sa učiteľom:

- rodinné prostredie v čase detstva
- osobnostné vlastnosti mladého človeka (sociabilita, sebaistota, sebaapresadzovanie, spoľahlivosť, presnosť, zodpovednosť, usilovnosť)
- skúsenosti zo školy ako inštitúcie (skôr činnosti a normy ako učivo)
- rolové vzory (učelia, alebo iné pomáhajúce profesie)
- kľúčové osoby (v pozitívnom aj v negatívnom zmysle)
- zlomové udalosti.

Treba však rozoznávať *motiváciu ku štúdiu a motiváciu k učiteľskej profesii*. Významnou motiváciou je aj samotné štúdium učiteľstva. Sú skúsenosti, že počas pregraduálnej prípravy sa neskôr o správnosti voľby povolania vyjadrujú aj študenti, ktorých voľba bola najprv skôr náhodná, resp. úniková (Kasáčová, 1998). Aj spomínaní americkí výskumníci dali vplyv priamej učiteľskej skúsenosti až na druhé miesto a za dôležitú považujú schopnosť *reflexie* vo vzťahu k motivácii.

Z hľadiska prístupov k pregraduálnej príprave, ktoré sú založené na reflexívnom sebaopoznávaní (Schutz, Crowder, White, 2001, Kasáčová, 2001) je významnou aj

reflexia zmeny motívov v procese prípravy. Sám študent sa môže presvedčiť o zmenách svojich motívov (od detskej túžby stať sa učiteľom po učiteľskú skúsenosť). Celosvetové výskumy hovoria o tom, že posledné roky priniesli krízu učiteľského povolania. Uvádzajú sa nasledujúce znaky učiteľskej profesie:

- nízky spoločenský status
- nezadeinovaný profesijný status
- nízke finančné ohodnotenie
- nevládnuté dynamické zmeny vo výkone profesie
- zhoršenie pracovných podmienok
- spochybňovanie vzdelania ako tradičnej hodnoty
- nízka konzistentnosť cieľov vzdelávania s požiadavkami trhu práce.

Kolektív autorov (Pavlov, I., Valica M., 2001) tvrdí, že v súčasnosti sú kladené vysoké požiadavky na učiteľov ako na osoby, ktoré odovzdávajú kultúrne hodnoty a kultiváciu mladej generácie, a ktoré sa spolupodieľajú na vytváraní stratégií, ktoré podporujú rozvoj, ekonomickú prosperitu a sociálnu spravodlivosť. Neustále sa zvyšujú požiadavky na výkon učiteľov, aby boli tvorivými zamestnancami, čo si však vyžaduje nové profesijné kompetencie, čo môže byť ohrozené nasledujúcimi faktormi:

- nejasný profesijný status a identita učiteľa
- starnutie učiteľských zborov
- feminizácia profesie
- nedostatok a nerovnomernosť kvalifikovaných učiteľov v jednotlivých regiónoch
- neatraktivnosť učiteľskej profesie
- nedostatočná kvalita personálnej stratégie rezortu
- nízka kvalita personálnej práce riaditeľov škôl
- nedostatočná kvalita pregraduálneho a kontinuálneho vzdelávania.

Z pohľadu budúcich učiteľov je v súčasnej dobe najdôležitejším faktorom neatraktivnosť učiteľskej profesie, ktoré v sebe zahŕňa:

- odmeňovanie – mzdy učiteľov, finančné ohodnotenie kvality ich práce
- materiálne-technické vybavenie škôl (nízka vybavenosť učebnými pomôckami, či modernou didaktickou technikou)
- pracovné prostredie (nedostatok priestorov pre kvalitný vyučovací proces)
- vybrané charakteristiky práce (vysoká psychická náročnosť práce učiteľov, nízka možnosť profesijného rozvoja a kariérneho postupu)
- nenaplnenie očakávaní učiteľov.

Ústav informácií a prognóz školstva uvádza hrozivú štatistiku na porovnanie učiteľských a neučiteľských odborov: napríklad na informatiku sa zapísalo takmer tisíc úspešných uchádzačov, na učiteľstvo informatiky v kombinácii s iným predmetom len 38. Z učiteľských odborov je najväčší záujem o predškolskú pedagogiku.

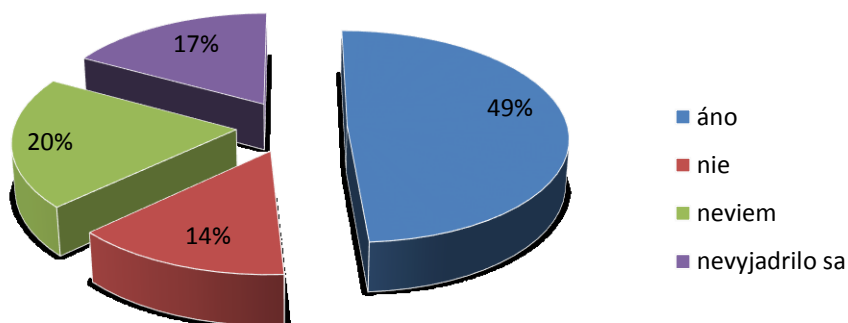
Motivácia študentov Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach k vykonávaniu učiteľského povolania

Hlavným cieľom nášho prieskumu bolo analyzovať záujem študentov učiteľstva akademických predmetov (ďalej len UAP) Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach (ďalej len UPJŠ) o vykonávanie učiteľského povolania po ukončení štúdia. Z daného cieľa sme si formulovali základný výskumný problém: Aký je záujem študentov UAP o vykonávanie pedagogickej profesie po ukončení štúdia na UPJŠ? Na splnenie cieľa sme využili nami vytvorený neštandardizovaný dotazník, v ktorom sme sa zamerali na

zistenie, či majú študenti UPJŠ po ukončení štúdia záujem uplatniť sa v učiteľskej profesii a aké sú hlavné motívy tohto záujmu či nezájmu.

Našu prieskumnú vzorku tvorili študenti Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach. Išlo o študentov UAP 2. ročníka magisterského štúdia, ktorí už absolvovali pedagogickú prax. V školskom roku 2013/14 navštevuje 2. ročník UAP 97 študentov, z ktorých 86 odpovedalo na naše otázky v forme dotazníka.

V úvode sme zisťovali, koľko % respondentov sa v skutočnosti plánuje po ukončení štúdia venovať pedagogickej profesii. Z ich odpovedí vyplynulo, že iba 49 % z tých, ktorí študujú učiteľské odbory, sa chcú po ukončení štúdia reálne venovať pedagogickej profesii, čo nám otvára priestor na otázku, prečo sa rozhodli študovať učiteľské odbory, keď po ukončení štúdia neplánujú učiť. Odpoveď na túto otázku by si vyžadovala podrobnejší výskum. 14 % respondentov je rozhodnutých, že po ukončení štúdia nechce učiť. 20 % študentov ešte nie je rozhodnutých a zvyšní študenti sa k tejto otázke nevyjadrili.

Obr. 1: Záujem študentov o vykonávanie pedagogickej profesie

V ďalšej časti sme sa venovali skúmaniu, čo považujú študenti UPJŠ za pozitívum pri vykonávaní pedagogickej profesie, ktoré faktory, týkajúce sa tejto profesie, vnímajú negatívne. Zároveň nás zaujímalo, či pedagogická prax (študenti počas štúdia absolvujú 4 praxe – v 1. ročníku magisterského štúdia priebežnú pedagogicko-psychologickú – hospitačnú – prax a prvú súvislú pedagogickú prax a v druhom ročníku magisterského štúdia ďalšie dve súvislé pedagogické praxe), ktorú absolvovali počas štúdia na UPJŠ, zmenila ich názor na vykonávanie pedagogickej profesie či už v pozitívnom alebo v negatívnom smere. Porovnanie výsledkov uvádzame v nasledujúcej tabuľke (tab. 1).

Tab.1: Pozitíva a negatíva pedagogickej profesie

Faktor	Pozitívne vnímanie	Negatívne vnímanie
finančné ohodnotenie	1 %	94 %

spoločenská prestíž	6 %	1 %
dostatok voľného času	19 %	1 %
pedagógovia na VŠ	5 %	2 %
práca s deťmi	44 %	0,5 %
rodina a známi	3 %	0,5 %
iné motívy	7 %	1 %

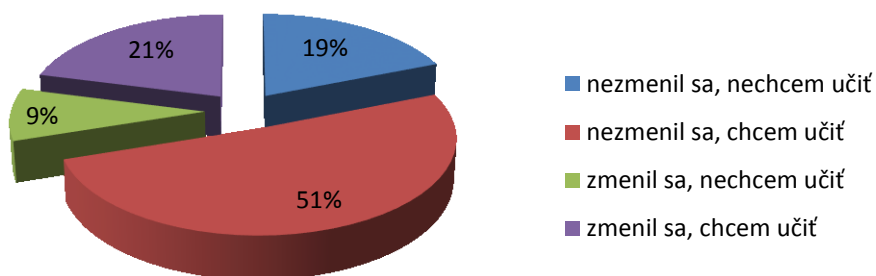
Za najväčšie pozitívum pedagogickej profesie naši respondenti považujú prácu s deťmi (44 % opýtaných), čo predstavuje veľký obrat oproti výsledkom výskumov, uskutočnených pred niekoľkými rokmi (viď vyššie). Zaujímavosťou je, že v predchádzajúcich výskumoch (u nás i v zahraničí) sa tento faktor, ovplyvňujúci voľbu pedagogickej profesie, objavil až na posledných priečkach.

Ďalším pozitívnym faktorom je dostatok voľného času (19 %), čo zrejme súvisí najmä s víziou školských prázdnin. Na poslednej priečke sa objavilo finančné ohodnotenie – iba 1 % respondentov ho vníma ako pozitívum pedagogickej profesie (drvivá väčšina ho považuje skôr za negatívny faktor). Potešilo nás však, že tretím najväčším pozitívom pre našich respondentov je pedagogická prax, ktorú absolvovali počas štúdia na UPJŠ. Aj keď študenti nemali v ponuke túto možnosť, 7 % z nich uviedlo, že práve absolvovanie praxe počas štúdia ich viedlo k pozitívnemu vnímaniu pedagogickej profesie. 3 % opýtaných študentov UPJŠ nepovažuje za pozitívum pedagogickej profesie nič.

Môžeme teda zhrnúť, že študenti UAP UPJŠ za najväčšie pozitívum pedagogickej profesie považujú prácu s deťmi a za najmenšie pozitívum finančné ohodnotenie. Zaujímavé by bolo sledovať, ktorý z týchto faktorov zohrá silnejšiu úlohu pri rozhodovaní uplatniť sa v učiteľskej profesii.

Ako vyplýva aj z celosvetových výskumov, posledné roky priniesli krízu učiteľského povolania. Pre budúcich učiteľov je najvýznamnejším faktorom, ktorý negatívne ovplyvňuje rozhodnutie vykonávať pedagogickú profesiu, finančné ohodnotenie (až u 94 % respondentov). Smutným faktom zostáva, že finančné ohodnotenie odrádza mladých ľudí od vykonávania pedagogickej profesie už dlhé roky a stále sa na tom nič nezmenilo. Aj z výskumu z roku 2001 (Pavlov, Valica) vyplynulo, že práve finančné ohodnotenie je najdôležitejším faktorom neatraktívnosti z pohľadu budúcich učiteľov. Ostatné faktory boli negatívne vnímané len u malom množstve respondentov, čím sa potvrdil náš predpoklad, že práve finančné ohodnotenie negatívne ovplyvňuje rozhodnutie uplatniť sa v pedagogickej profesii oveľa viac ako ostatné faktory.

V poslednej časti sme chceli zistiť, či sa absolvovaním pedagogickej praxe počas štúdia na UPJŠ zmenil názor študentov na vykonávanie pedagogickej profesie. V rámci magisterského štúdia študenti absolvovali 4 praxe – jednu priebežnú pedagogicko-psychologickú prax (náčuvovú, hospitačnú) a tri súvislé praxe (ktorých súčasťou boli hospitácie, asistentské činnosti a samostatné výstupy študentov). Výsledky môžeme vidieť na obr. 2.

Obr. 2: Zmena názoru na vykonávanie pedagogickej profesie

Ako vyplynulo z výsledkov, absolvovanie pedagogickej praxe počas štúdia ovplyvnilo zmenu názoru u 30 % opýtaných. Z nich 30 % zmenilo názor v negatívnom smere. Je možné, že táto negatívna zmena názoru je spôsobená tým, že počas pedagogickej praxe sa študenti necítili dobre na pozícii učiteľa, nerozumeli si so žiakmi, prípadne ich odradili cviční učitelia (kritikou, prístupom a podobne). 70 % respondentov zmenilo svoj názor v smere pozitívnom, čo poukazuje na fakt, že pedagogická prax počas vysokoškolskej prípravy budúcich učiteľov má svoj zmysel. Motívy k takejto pozitívnej zmene názoru môžu byť podobné ako v prvom prípade, to znamená, že študenti zistili, že rola učiteľa im vyhovuje, so žiakmi mali dobrý vzťah a cviční učitelia im dávali užitočné rady a povzbudzovali ich.

Väčšina (70 %) študentov počas štúdia nezmenila názor. Z toho 72,8 % študentov na UPJŠ išli s cieľom stať sa učiteľom a ich názor sa nezmenil. Zaujímavosťou je, že 27,2 % opýtaných nezmenilo názor a ani absolvovanie pedagogickej praxe ich nepodnietilo k tomu, aby sa v budúcnosti venovali učiteľskej profesii. Všetky tieto motívy k pozitívnej aj k negatívnej zmene názoru sú však iba predpoklady, zistenie skutočnej príčiny by si vyžadovalo realizovať ďalší, podrobnejší výskum.

Záver

Prieskum, ktorý sme realizovali, potvrdil, že takmer polovica študentov má záujem po ukončení štúdia vykonávať pedagogickú profesiu. Ich motiváciou je najmä práca s deťmi. Naopak, negatívne ovplyvňuje študentov pri výbere učiteľského povolania najviac finančné ohodnotenie. Drvivá väčšina respondentov vníma finančné ohodnotenie učiteľov ako negatívum, preto odporúčame prezentovanie tohto faktu na príslušných štátnych orgánoch, ktoré by mali túto skutočnosť zmeniť.

Čo sa týka vplyvu pedagogickej praxe, ktorú študenti absolvovali počas štúdia na UPJŠ, na výber povolania, pri väčšine študentov neovplyvnila prax ich názor na vykonávanie pedagogickej profesie a aj keď sa názor zmenil, tak vo väčšine prípadov v pozitívnom smere.

Všetky tieto skutočnosti poukazujú na to, že u študentov, ktorí sa chcú venovať pedagogickej profesii, prevláda vnútorná motivácia pred tou vonkajšou. Vonkajšia

motivácia, ako napríklad finančné ohodnotenie, spoločenská prestíž učiteľov, nedostatok pracovných miest a pod., ktorá je ovplyvnená najmä spoločnosťou a politikou štátu, je na Slovensku ešte stále zanedbávaná a nedocenená, čo sa prejavuje aj v tom, že sotva 50 % tých, ktorí študujú učiteľstvo, sa naozaj túži uplatniť v tomto krásnom, ale i náročnom povolani a väčšinu z nich vedie najmä túžba pracovať s deťmi.

PodĎakovanie

Príspevok bol spracovaný v rámci riešenia grantového projektu VVGS-2013-110. Zároveň by sme sa chceli veľmi pekne poďakovať študentkám 2. ročníka magisterského štúdia učiteľstva akademických predmetov – Barbore Cirbusovej, Kataríne Kapitánovej, Anete Krajňákovej, Dominike Kseňákovej, Beáte Pecuchovej a Jane Vožňákovej za výraznú pomoc pri realizácii tohto výskumu.

Literatúra

- GAVORA, P. Rozhodnutie stať sa učiteľom. Pohľad kvalitatívneho výskumu. In: *Pedagogika*, 2002, roč. 54, č. 3, s. 240 – 256.
- KASÁČOVÁ, B. Pedagogická diagnostika ako významná súčasť pedagogicko-psychologickej prípravy učiteľov. Library of Congress, 1998. International Conference. <http://www.pedf.cuni.cz/svi/vydavatelstvi/ucitel/ref/kasacova.html> (cit. dňa 14. 11. 2013).
- KASÁČOVÁ, B. Stávanie sa učiteľom ako proces zmeny a jeho reflexia. In: *Vzdelávat učiteľa*. Brno: Paido, 2001. s. 36-45. ISBN 80-7315-013-1.
- OROSOVÁ, R. – ŠMAJDOVÁ BÚŠOVÁ, K. Výchovné pôsobenie triedneho učiteľa In: *Vychovávateľ*, 2011, roč. LIX, č. 3-4, s. 33 - 37. ISSN 0139 – 6919.
- OROSOVÁ, R. – ŠMAJDOVÁ BÚŠOVÁ, K. Zefektívnenie výchovného pôsobenia triedneho učiteľa implementáciou prvkov zážitkovej pedagogiky do mimoškolských aktivít. In: *Naša škola*, 2012, roč. XV., č. 5, s. 14 – 19. ISSN 1335 – 2733.
- PAVLOV, I. – MÄSIAR, P. – VALICA, M. - ZEMAN, M. Perspektívy ďalšieho vzdelávania pedagógov na metodických centrách v SR. In: *Pedagogická profesia v kontexte aktuálnych spoločenských zmien: Zborník príspevkov z konferencie*. Prešov: FHPV PU – Metodické centrum, 2001. s. 45 – 48. ISBN 80-8068-037-X.
- SCHNITZEROVÁ, E. Postoje študentov učiteľských fakúlt k budúcemu povolaniu. In: *Pedagogická revue*, 46, 1994, č. 7 – 8, s. 337 – 349.
- SCHUTZ, P. A. - CROWDER, K. C. - WHITE, V. E. The Development of a Goal to Become a Teacher. *Journal of Educational Psychology*. 2001, Vol. 93.No. 2, 299 – 308.
- TUREK, I. *Didaktika*. Bratislava: Iura Edition, 2010. 598 s. ISBN 978-80-8078-322-8.

Adresa autorky

Mgr. Nataša Kocová, PhD.

Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, Filozofická fakulta, Katedra aplikovanej etiky
Moyzesova 9, 040 01 Košice
natasa.kocova@upjs.sk